

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน
Application of Digital Literacy for New Normal Morlum Performance
Development to Promote Creative Economy and
E-san Cultural Wisdom Heritage.

ดิฐพงษ์ อุเทศธารัง^{1*}

Ditthapong Uthetthamrong^{1*}

^{1*}สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

^{1*}Department of Music Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Rachathani Rajabhat University

*Corresponding author; E-mail: ditthapong.u@ubru.ac.th

Received 11 April 2025 Revised 23 June 2025

Accepted 24 June 2025 Available online 26 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม เพื่อศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของการแสดงหมอลำ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่ให้ได้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน เก็บข้อมูลโดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ จากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ผลการวิจัย พบว่า

1. องค์ประกอบของการแสดงหมอลำซึ่งคณะแพรวพราว แสงทอง และหมอลำหมู่คณะใจเกินร้อย ได้แก่ ด้านนักแสดง ด้านนักดนตรี ด้านทางเครื่อง ด้านการแต่งกาย ด้านเวที แสง สี เสียง ด้านการออกแบบการแสดง ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งทั้ง 2 คณะ มีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปตามรูปแบบของการจัดการแสดงหมอลำ

2. มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลระบบ Streaming ให้ผู้ชมได้รับชมการแสดงผ่านระบบออนไลน์ตลอดจน มีการประยุกต์ใช้โซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงและทำการตลาด เช่น Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, Line, TikTok เป็นต้น อีกทั้ง ยังใช้เทคโนโลยี The Concert Application ในการจำหน่ายบัตร จองบัตร จองที่นั่ง ตรวจสอบข้อมูล และการประชาสัมพันธ์ เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. มีแนวทางในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำ โดยใช้แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมบันเทิงของประเทศเกาหลีใต้เป็นต้นแบบ ตลอดจน มีการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารที่หลากหลายช่องทางเพื่อให้

สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้อย่างรวดเร็วและทันสมัย พร้อมทั้งผลักดันให้หมอลำเป็น Soft Power ที่สำคัญของประเทศ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, เทคโนโลยีดิจิทัล, การแสดงหมอลำ, วิถีใหม่, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

The research on application of digital literacy for New Normal Morlam performance development to promote creative economy and E-san cultural wisdom heritage. is a qualitative research collecting data from documents and the field study regarding the components of Morlam performances and the application of digital literacy for normal of Morlam performance development to obtain guidelines for developing Morlam performances to promote creative economy and continue the E-san cultural wisdom heritage. The Data was collected through survey, observation, and interview with groups of experts, practitioners, and general informants. The results of the research found that:

1. The components of the performance of Morlam Cing Praew Prao Saeng Thong Morlam and Morlam Moo Jai Keun Roi groups include the actors, musicians, dancers, costumes, stage, lighting, sound, performance design, digital technology, and management. Both groups had similar and different components according to the format of the Morlam performance.

2. There is the application of digital streaming technology to allow viewers to watch performances online, as well as the application of social media and digital technology to develop performance formats and marketing, such as Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, Line, TikTok, etc. In addition, The Concert Application technology is used for selling tickets, reserving tickets, reserving seats, checking information, and public relations. This is the application of digital literacy to develop a new normal Morlam performances effectively.

3. There are guidelines for developing the form of Morlam performances by implementing the development of the entertainment industry in South Korea as the model. Additionally, there is the development of digital literacy and various communication channels applied in order to reach listeners quickly and modernly aligned with pushing Morlam forward as important Soft Power of the country to promote the creative economy and preserve E-san cultural wisdom heritage.

Keywords: Application, Digital Literacy, Morlam Performance, New Normal, Creative Economics

บทนำ

หมอลำ เป็นมหรสพพื้นบ้านที่มีความสำคัญของชาวอีสาน คำว่า “ลำ” หมายความว่า “ขับร้อง” มาจากคำเดิมว่า “ขับลำนำ” ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมกลุ่มหมอลำหมอแคนที่นิยมแพร่หลายในอีสาน หมอลำ หากลำดับวิวัฒนาการตามเงื่อนไขของเวลา มีดังนี้ ลำพื้น ลำโจทย แก่ ลำกลอน ลำชิงช้า ลำเรื่อง ต่อกลอน ลำเพลิน ลำชิง หากพิจารณาตามลักษณะของการใช้วรรณกรรมกลอนลำ มี 2 ลักษณะ คือ ลำประเภทแรกกล่าวถึงการเล่าเรื่องลักษณะคล้ายละคร และ ลักษณะที่สองลำประเภทประชันกลอน ลำประเภทเล่าเรื่องลักษณะคล้ายละครสามารถแบ่งออกได้เป็นการลำ 3 ลักษณะ คือ 1) ลำพื้น บางแห่งเรียกว่าหมอลำเรื่องเป็นการลำคนเดียว เดิมเป็นหมอลำผู้ชาย ต่อมาเป็นผู้หญิงมีหมอแคน 1 คน ลำพื้นจะยึดเนื้อหากจากหนังสือใบลานเป็นหลัก อาทิ เรื่องสินไซ ต่อมาจึงแต่งกลอนสรุปเนื้อให้สั้นลงสะดวกต่อการท่องจำ 2) หมอลำเรื่อง หรือ หมอลำต่อกลอน บางแห่งเรียกว่า ลำเวียง มีการพัฒนาต่อจากลำพื้นโดยเพิ่มตัวละครตามเนื้อเรื่อง รูปแบบการแต่งกาย ฉาก เวที การดำเนินเรื่องได้รับอิทธิพลจากลิเกภาคกลางที่แพร่เข้ามา หรือหากมองที่รูปแบบวาง จัดอยู่ในกลุ่มลำหมู่ชนิดหนึ่ง เนื่องจากคำว่าหมู่คงมาจากคำว่าหมู่คณะ หมอลำดังกล่าวยึดการเล่าเรื่องแสดงเป็นแบบละคร ปัจจุบันลำเรื่องต่อกลอนแบ่งออกเป็น 3 ทำนอง คือ ทำนองขอนแก่น ทำนองอุบล ทำนองสารคาม-กาฬสินธุ์ 3) ลำเพลิน มีทำนองลำ ที่ครึกครื้นสนุกสนาน การลำเพลินนี้มี 2 ทำนอง ทำนองเร็วสำหรับเดินเรื่องเรียกว่า เดินกลอนส่วนทำนองช้าเอื้อนคล้ายลำทางยาว มีพัฒนาการเรื่องการแต่งกายตามสมัยนิยม ฝ่ายหญิงสมัยแรกนุ่งกระโปรงสั้น ฝ่ายชายสวมชุดทรงเครื่องแบบหมอลำเรื่องต่อกลอน เน้นเรื่องการเต้น เป็นสำคัญ เครื่องดนตรีประกอบคือ แคน พิณ คีย์บอร์ด กีตาร์ เบส และกลองชุด ระยะเวลาต่อมานำเอาวงดนตรีลูกทุ่งและเพลงลูกทุ่งมาแสดงเป็นส่วนหนึ่ง มีทางเครื่องดนตรีประกอบ วรรณกรรมที่ทำให้ลำเพลินเป็นรู้จักอย่างกว้างขวาง คือ เรื่องท้าวแก้วดำ และขุนช้างขุนแผน (สิทธิศักดิ์ จำปาแดง 2554: 1-4) นอกจากหมอลำ 3 ลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีหมอลำประเภทอื่นอีก ได้แก่ หมอลำกลอน เป็นศิลปะการแสดงที่เก่าแก่อันหนึ่งของอีสานลักษณะเป็นการลำ ที่มีหมอลำชายหญิงสองคนลำสลับกันมีเครื่องดนตรีประกอบเพียงชนิดเดียว คือ แคน การลำมีทั้งลำเรื่องนิทานโบราณคดีอีสานเรียกว่า ลำเรื่องต่อกลอนลำทวย (ทวยโจทย) ปัญหา ซึ่งผู้ลำจะต้องมีปฏิภาณไหวพริบที่ดีสามารถตอบโต้ยกเหตุผลมาหักล้างฝ่ายตรงข้ามได้ ต่อมามีการเพิ่มผู้ลำขึ้นอีกหนึ่งคนอาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้ การลำจะเปลี่ยนเป็นเรื่องชิงรักหักสวาทเรียกว่าลำชิงช้า ปัจจุบันหาได้ยากเพราะขาดความนิยมลงไปมาก ซึ่งได้วิวัฒนาการมาเป็นหมอลำชิง ซึ่งได้นำเอาศิลปะที่มีมาตั้งแต่เดิมมาดัดแปลงประยุกต์ให้ทันสมัยคือประยุกต์เข้าดนตรีตะวันตก ประกอบกับการนำเพลงสากล เพลงสตริง เพลงลูกทุ่งที่กำลังนิยมมาประยุกต์ มีทางเครื่องเหมือนดนตรีลูกทุ่ง มีความสนุกสนานมีจังหวะอันเร้าใจทำให้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันได้กลายเป็นธุรกิจความบันเทิงที่ชาวอีสานนิยมจ้างไปเป็นมหรสพสมโภชงานที่ได้จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ ปัจจุบัน วงหมอลำชิงใหญ่ ๆ จะมีทางเครื่องเพื่อเพิ่มสีสันอีกด้วย (คมกริช การินทร์, 2560: 10-11)

การแสดงหมอลำนับเป็นมรดกภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน ที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวอีสานมาอย่างยาวนานมีความหลากหลายและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสามารถเข้าถึงค่านิยมที่เปลี่ยนไปของผู้บริโภคผลงานการแสดง ดังที่ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2565: ออนไลน์) ได้กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้หมอลำยังอยู่ได้ คือการปรับตัวเข้ากับเพลงแนวสมัยใหม่อยู่เสมอผ่านฝีมือของศิลปินรุ่นใหม่ในพื้นที่อีสานเองก็มีคณะหมอลำที่ประยุกต์เครื่องดนตรีและการแสดงสมัยใหม่เพื่อให้ตรงใจผู้ชม ที่สำรวจได้มีอยู่ประมาณ 60 คณะแม้จะสลับกันปิดตัวไป แต่ก็มีความใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาอยู่เสมอ และแม้จำนวนจะน้อยลงอย่างเทียบไม่ติดกับสมัยก่อน แต่ก็ยังมีผู้สานต่อท่ามกลางวัฒนธรรมป๊อปที่คนทุกเพศทุกวัยเข้าถึงได้และชื่นชอบ คณะหมอลำก็ยังมียุค

หายใจของตัวเอง โดยมีหัวหอกสำคัญ เช่น รัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ ประถมบันเทิงศิลป์ ระเบียบวาทศิลป์ เสียงอีสาน เป็นต้น โดยมีคนหลายร้อยหลายพันชีวิตเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมนี้อยู่เบื้องหลัง ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา เกิดศิลปินดนตรีพื้นบ้านที่ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินมรดกอีสาน สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้านตั้งแต่ผู้ประพันธ์เพลงหมอลำเรื่อง ต่อกลอนขับลำท่องถิ่นไปจนถึงนักดนตรีพื้นบ้าน จึงนำมาสู่คำถามสำคัญที่ว่าเราจะเพิ่มจำนวนศิลปินดนตรีพื้นบ้านรุ่นใหม่ได้อย่างไร เพื่อให้เกิดการสืบสานเชื่อมโยงเอาภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่ามาประยุกต์เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้ ตลอดจนสามารถพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำให้มีมาตรฐาน เป็นอุตสาหกรรมบันเทิงที่สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้คน ชุมชน และส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับภูมิภาคและระดับชาติได้

ปีพุทธศักราช 2564 องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้ประกาศให้เป็นปีสากลแห่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The International Year of Creative Economy for Sustainable Development) เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นที่กล่าวถึงในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ในฐานะ 'อนาคตของเศรษฐกิจโลก' เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายโดยมีที่มาจากหนังสือของจอห์น ฮาวกินส์ (John Howkins) ที่มีชื่อว่า The Creative Economy: How People Make Money from Ideas ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ.2001 ว่าด้วยเศรษฐกิจที่มีแนวคิดเติมเต็มไปด้วย 'จินตนาการ ภูมิปัญญา สังคม วัฒนธรรม และผู้คน' เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดในการนำ 'สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม' (Cultural Assets-Based) ทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ผสมเข้ากับ 'นวัตกรรม' (Innovation) และ 'ความคิดสร้างสรรค์' (Creativity) มาใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ (Commercialization) สร้างเป็นสินค้าและบริการที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจในประเทศไทยได้มีการจัดตั้ง สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) หรือ Creative Economy Agency (CEA) ขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย โดยมีภารกิจใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการพัฒนาบุคลากรสร้างสรรค์ (Creative People) ด้านการเพิ่มขีดความสามารถให้แก่ธุรกิจสร้างสรรค์ (Creative Business) และด้านการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Place) ซึ่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วย 12 สาขาหลัก ได้แก่ งานฝีมือและหัตถกรรม ศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ ดนตรี ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ การพิมพ์ การกระจายเสียง ซอฟต์แวร์ โฆษณา การออกแบบ สถาปัตยกรรม และแฟชั่น โดยมีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องอีก 3 สาขา คือ อาหารไทย การแพทย์แผนไทย และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2564 : ออนไลน์) อุตสาหกรรมดนตรี เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักของแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดย สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2563: 39-41) ได้กำหนด “แผนยุทธศาสตร์พัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สาขาดนตรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและยกระดับความหลากหลายของดนตรีภายในประเทศ ตลอดจนการเจริญเติบโตในระดับสากลเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยวิสัยทัศน์ของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สาขาดนตรี คือ “ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านความหลากหลายทางดนตรีในเวทีโลก (Thailand as a Leading Country of Music Diversity in-line with international stage)” เน้นการยกระดับและพัฒนาอุตสาหกรรมดนตรีของไทย จำนวน 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาของอุตสาหกรรมดนตรี ยุทธศาสตร์ที่ 2 สนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมดนตรีทั้งในและต่างประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีให้ก้าวทันโลก ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนความหลากหลายของธุรกิจดนตรี ทั้งนี้ หมอลำ อันเป็นส่วนหนึ่งในอุตสาหกรรมดนตรี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะแสดงศักยภาพด้านการแสดงดนตรีพื้นบ้านที่หลากหลายและโดดเด่น เพื่อส่งเสริมแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบอย่างสูงยิ่งต่อ “หมอลำ” เพราะหมอลำหนึ่งคณะประกอบด้วยนักแสดงหลายร้อยคน และยังคงอาศัยการเคลื่อนย้ายไปจัดแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและ

ต่างประเทศ คณะหมอลำหลายคณะมีคิวการแสดงยาวตลอดทั้งปี คณะหมอลำที่มีชื่อเสียงต้องจองคิวข้ามปีแต่เมื่อสถานการณ์โควิด-19 รุนแรงขึ้น ธุรกิจการแสดงหมอลำก็ถูกงดการแสดงไปโดยปริยาย ทีมงานหมอลำจำนวนมากจึงตกงาน ทำให้ต่างต้องพากันดิ้นรนปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ในปัจจุบันนี้ คณะหมอลำหลายคณะได้มีพัฒนาการในด้านรูปแบบการแสดงที่ดียิ่งขึ้น สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแสดงเพื่อให้เข้าถึงผู้ชมได้มากขึ้น แต่ก็ยังมีหมอลำอีกหลายคณะที่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงศักยภาพทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนาการจัดการแสดงได้ และยังมีเทคโนโลยีประเภทต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการแสดงหมอลำได้อีกหลายรูปแบบ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัลอันเป็นทักษะในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสื่อสาร การปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนาระบบการทำงาน หรือระบบการทำงานของ การจัดแสดงหมอลำให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงได้มีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการจัดการแสดงหมอลำที่จะเป็นข้อมูลสำคัญในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำให้สอดคล้องกับการใช้ชีวิตวิถีใหม่ อีกทั้ง ยังเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำเพื่อสร้างเสริมรายได้ให้กับสมาชิกในคณะหมอลำ เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมดนตรีและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชาติ รวมทั้งเป็นการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน อันสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยที่ดีและเหมาะสมภายใต้บริบทของการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการจัดการแสดงหมอลำ
2. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน

การทบทวนวรรณกรรม

1. องค์ความรู้เรื่องหมอลำ

หมอลำ คือ ผู้ดำรงบทบาทสำคัญในการขับร้องและทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นท่วงทำนองให้แก่ผู้ชม โดยใช้ “การลำ” หมายถึง การขับร้อง การเปล่งเสียงหรือถ้อยคำให้เป็นท่วงทำนองต่าง ๆ ตาม “กลอนลำ” ซึ่งเป็นบทร้องที่ถูกประพันธ์ขึ้นในลักษณะบทร้อยกรองไม่มีจังหวะตายตัว ใช้สำหรับลำให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงเนื้อความต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านนิทาน ชาดก คติสอนใจ คุณธรรม จริยธรรม จารีต ประเพณี ค่านิยม รวมไปถึงความเชื่อต่าง ๆ ของผู้คนในท้องถิ่น คุณสมบัติหมอลำที่ดี จะต้องมีความเสียงดี สามารถจดจำทำนองและมีไหวพริบปฏิภาณดี หมอลำส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานในการลำ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อเรื่องราวของกลอนลำ ซึ่งระหว่างเล่นเพลงหมอลำ

จะแสดงประกอบคลอไปกับเสียงแคน ตามจังหวะลีลาและความสามารถของหมอลำและหมอแคนเป็นสำคัญ ประเภทของหมอลำ ได้แก่ หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำเพลิน หมอลำผีฟ้า หมอลำประยุกต์ ลำไทเลย ลำเต้ย และลำซิ่ง

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital literacy)

เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับโลกใบนี้โดยเฉพาะในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจและสังคม การเรียนรู้ของผู้คนการทำงานของภาครัฐ รวมถึงเสรีภาพในการแสดงออกในยุคดิจิทัลที่ทุกคนควรต้องรู้เท่าทันและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพศทุกวัย ทุกพื้นที่ และทุกเวลา ทำให้ความรู้ที่หลากหลายทั่วโลกเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ง่ายดาย เทคโนโลยีดิจิทัลมีเอกลักษณ์และมีประโยชน์มากมาย ได้แก่ หลอมรวมสื่อทั้งภาพ เสียง ตัวหนังสือ และวิดีโอเข้าด้วยกัน สร้างรูปแบบการสื่อสารและเรียนรู้ที่หลากหลาย เข้าถึงได้ในทุกที่และทุกเวลา ช่วยให้ผู้คนเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเป็นเครือข่าย

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)

ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) แปลว่า ความปกติใหม่ ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากเดิม เนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่สำหรับ New Normal ในที่นี้จะใช้ชีวิตวิถีใหม่ ในบริบท COVID-19 นั้น ชีวิตวิถีใหม่พื้นฐาน คือ ด้านการสาธารณสุขของเมืองไทย โดยทางศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ ศบค.มีการประกาศมาตรการการป้องกันและควบคุมการระบาดของโควิด-19 ที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ได้แก่ สวมใส่หน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัยเสมอ ต้องเว้นระยะห่าง 2 เมตร ล้างมือบ่อย ๆ งดเจอแอลกอฮอล์ หลีกเลี่ยงสถานที่แออัด หลีกเลี่ยงกลุ่มเสี่ยงหรือผู้ที่มีอาการป่วย เป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบชีวิตวิถีใหม่

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1) ด้านเนื้อหา

1.1.1) ศึกษารูปแบบของการแสดงหมอลำ ได้แก่ หมอลำซิ่ง และหมอลำเรื่องต่อกลอน

1.1.2) ศึกษาองค์ประกอบของการจัดการแสดงหมอลำ ได้แก่ ด้านนักแสดงหมอลำ ด้านนักดนตรี ด้านทางเครื่อง ด้านการแต่งกาย ด้านเวที แสง สี เสียง ด้านการออกแบบการแสดงด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการบริหารจัดการ

1.1.3) ศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่ทั้งในรูปแบบออนไลน์ และรูปแบบออนไลน์

1.1.4) ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน

1.2) ด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัย คือ คณะหมอลำที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบการแสดงจนได้รับความนิยมจากผู้ชมทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 2 คณะหมอลำ ได้แก่ หมอลำชิง คณะแพรวพราว แสงทอง จังหวัดยโสธร หมอลำเรื่องต่อกลอน คณะใจเกินร้อย จังหวัดขอนแก่น ศิลปินหมอลำในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

1.3) ด้านระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลภาคสนาม (Field dates) จากเครื่องมือวิจัย คือ แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) แบบสังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interviews) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview Guide) และแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย และเสนอรายงานผลการวิเคราะห์ตามลำดับ

1.4) ด้านบุคลากรผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มบุคลากรผู้ให้ข้อมูล จำนวน 3 กลุ่ม ดังนี้

1.4.1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความรู้เกี่ยวกับหมอลำแนวทางการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำ การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน

1.4.2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความรู้เกี่ยวกับหมอลำองค์ประกอบของการแสดงหมอลำ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้กับการแสดงหมอลำ และแนวทางการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำ

1.4.3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแสดงหมอลำ และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการแสดงหมอลำ

1.5) ด้านระยะเวลา ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเป็นเวลา 1 ปี โดยได้แบ่งระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเชิงลึก และขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การดำเนินการวิจัย

2.1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview Guide) แบบสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

2.2) การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักข้อมูลให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ ดังนี้ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research)

2.3) การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยและกรอบแนวคิดของการวิจัยการจัดกระทำข้อมูล จัดกระทำข้อมูลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2.4) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยข้อเท็จจริง และหลักทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปมาน (Induction) และ การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis)

2.5 การนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงผลการศึกษาตามความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ประกอบตารางแผนที่ และภาพประกอบที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของการจัดการแสดงหมอลำ

คณะหมอลำ ทั้งในรูปแบบของหมอลำชิงและหมอลำเรือต่อกลอน ต่างมีองค์ประกอบของการจัดการแสดงที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เป็นเพียงรายละเอียดของการแสดงและการบริหารจัดการของแต่ละวง โดยส่วนใหญ่ มักจะมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้อยู่เบื้องหน้า เช่น นักแสดง หมอลำ ตลก ทางเครื่องนักดนตรี เป็นต้น ผู้อยู่เบื้องหลัง เช่น ผู้ควบคุมแสงสีเสียง เจ้าหน้าที่ขนอุปกรณ์ต่าง ๆ แม่ครัว และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ องค์ประกอบที่สำคัญมากที่จะนำพาชาวคณะขับเคลื่อนไปให้ประสบความสำเร็จได้ก็คือผู้บริหารหรือหัวหน้าคณะหมอลำ เพราะเป็นหัวใจสำคัญของวงที่จะประสานงานและสั่งการฝ่ายต่าง ๆ ให้สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังสามารถที่จะพัฒนาการแสดงหมอลำของตนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี เพื่อสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามการแสดงของหมอลำในคณะได้

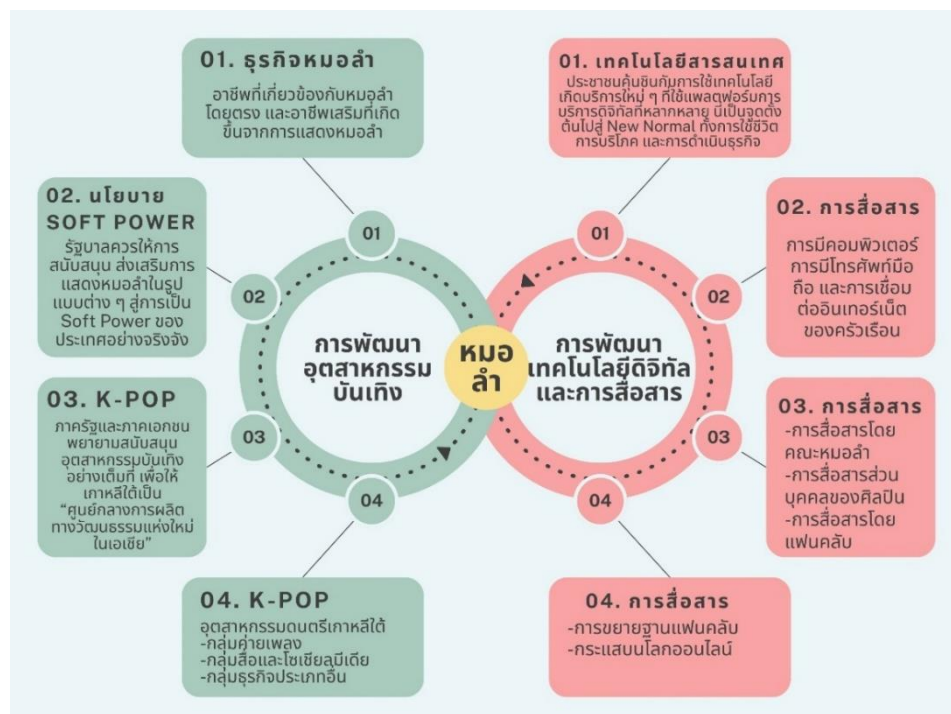
2. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำ

จากการระบาดของโรคโควิด 19 ตั้งแต่ ปี 2563 จนถึงช่วงเดือนเมษายน ปี 2564 ได้สร้างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจมากมาย ภาครัฐจำเป็นต้องใช้มาตรการควบคุมการระบาดภายในประเทศ ส่งผลกระทบต่อธุรกิจความบันเทิง และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอีสาน คือธุรกิจวงหมอลำหมู่ (วงหมอลำขนาดใหญ่) ซึ่งจะพบการแสดงส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจังหวัดที่พบมากที่สุดประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของหมอลำเรือต่อกลอน หมอลำเรือต่อกลอนบางคณะมีการทำธุรกิจที่ครบวงจร ทั้งในด้านของ แสง สี เสียง เวทีการแสดงอย่างอลังการแต่ด้วยการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ธุรกิจของหมอลำเรือต่อกลอนได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ทั้งการถูกยกเลิกการจ้างงาน สืบเนื่องด้วยมาตรการการรักษาความปลอดภัยจากภาครัฐ การยกเลิกคิวแสดง ทำให้สูญเสียรายได้จำนวนมาก ส่งผลให้คณะหมอลำต้องประสบปัญหาการบริหารจัดการวงและแบกรับภาระสมาชิกที่มั่งคั่งที่มีส่วนร่วมในการแสดง เพราะรายได้หลักที่ได้รับคือ ค่าตอบแทน ค่าจ้าง หลังจากออกทำการแสดง คณะหมอลำจึงต้องมีการปรับตัวและการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการจัดแสดงหมอลำ โดยการนำเอาเทคโนโลยีระบบ Streaming เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดสดการแสดง ในรูปแบบ Live Video Streaming โดยผ่าน Facebook ของคณะหมอลำนั้น ๆ เพื่อให้แฟนหมอลำได้รับชมการแสดงอย่างต่อเนื่องและเข้าถึงบรรยากาศของการแสดง ระบบภาพและเสียงที่คมชัดเปรียบเสมือนได้รับชมอยู่ด้านหน้าเวที พร้อมทั้งสามารถสื่อสารโต้ตอบกับการแสดงได้อย่างต่อเนื่องสร้างความรู้สึกใกล้ชิดกับนักแสดงที่ตนชื่นชอบ การนำเทคโนโลยีระบบ Live Video Streaming ในการแสดงของคณะหมอลำ เกิดความนิยมอย่างแพร่หลาย และประสบความสำเร็จ สามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบการจัดแสดงหมอลำจนถึงปัจจุบัน

3. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่ เราจะต้องเรียนรู้ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรง ซึ่งเข้ามามีบทบาทกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต

พฤติกรรม วัฒนธรรม ธุรกิจหรืออุตสาหกรรมมากมาย รวมถึงการเปิดรับข้อมูลข่าวสารของผู้คนที่เปลี่ยนไป เทคโนโลยีสื่อและการสื่อสารเดิมถูกแทนที่ด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้คนทุกชนชั้น ทุกสาขาอาชีพ จึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกวันนี้ เทคโนโลยีดิจิทัลได้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการเพิ่มโอกาสและความเท่าเทียมในการแสวงหาอาชีพหน้าที่การงาน และการสร้างรายได้ ในการแสดงหมอลำก็เช่นกันหากเราเรียนรู้และก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเราก็จะสามารถปรับตัวและสร้างมูลค่าให้กับตัวเอง ในขณะเดียวกันรัฐบาลคือผู้ที่กำหนดนโยบายและวางแผนผลักดันให้เกิด Soft Power ที่มีคุณภาพ สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมบันเทิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงหมอลำให้ออกสู่สายตาชาวโลกจนเป็นที่ยอมรับและนิยม อย่างเช่น K-POP ในประเทศเกาหลีใต้ที่ประสบความสำเร็จอย่างงดงามมาแล้ว ในขณะที่เราอยากให้รัฐบาลพยายามผลักดันให้หมอลำเป็น Soft Power ที่สำคัญของประเทศ เราอยากเห็นหมอลำเป็นธุรกิจที่สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากได้ ผู้ประกอบการด้านหมอลำหรือคณะหมอลำก็ต้องเล็งเห็นความสำคัญในการที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนารูปแบบการแสดงของตนเองให้มีมาตรฐานที่ดี ให้สามารถรองรับผู้ชมผู้ฟังหรือแฟนคลับได้อย่างยั่งยืน เทคโนโลยีดิจิทัล แพลตฟอร์ม และรูปแบบวิธีการใหม่ ๆ ที่จะนำมาพัฒนารูปแบบการแสดง ดึงดูดความสนใจของผู้คนทั่วไปให้มีความติดตามได้มากขึ้น เข้าถึงได้ง่ายขึ้น สามารถสื่อสารกับแฟนคลับได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถใช้ประโยชน์จากพัฒนาการของเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างคุ้มค่ามากที่สุด จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารคณะหมอลำ ศิลปิน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรตระหนัก อีกทั้ง ยังเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาวงการหมอลำสู่อุตสาหกรรมบันเทิงที่สำคัญของประเทศ สามารถสร้างรายได้และเศรษฐกิจที่ดีให้กับคนอีสานและคนไทยได้อย่างยั่งยืน สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพสรุปการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่

ที่มา : ผู้วิจัย, 2567

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของการแสดงหมอลำซึ่งคณะแพรวพราว แสงทอง และหมอลำหมู่คณะใจเกินร้อย ได้แก่ ด้านนักแสดง ด้านนักดนตรี ด้านทางเครื่อง ด้านการแต่งกาย ด้านเวที แสง สี เสียง ด้านการออกแบบการแสดง ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งทั้ง 2 คณะ มีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปตามรูปแบบของการจัดการแสดงหมอลำ
2. มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลระบบ Streaming ให้ผู้ชมได้รับชมการแสดงผ่านระบบออนไลน์ ตลอดจน มีการประยุกต์ใช้โซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงและทำการตลาด เช่น Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, Line, TikTok เป็นต้น อีกทั้ง ยังใช้เทคโนโลยี The Concert Application ในการจำหน่ายบัตร จองบัตร จองที่นั่ง ตรวจสอบข้อมูล และการประชาสัมพันธ์ เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีแนวทางในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำ โดยใช้แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมบันเทิงของประเทศเกาหลีใต้เป็นต้นแบบ ตลอดจน มีการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารที่หลากหลายช่องทาง เพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้อย่างรวดเร็วและทันสมัย พร้อมทั้งผลักดันให้หมอลำเป็น Soft Power ที่สำคัญของประเทศ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีสาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของการจัดการแสดงหมอลำ

คณะหมอลำ ทั้งในรูปแบบของหมอลำซึ่งและหมอลำเรื่องต่อกลอน ต่างมีองค์ประกอบของการจัดการแสดงที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เป็นเพียงรายละเอียดของการแสดงและการบริหารจัดการของแต่ละวง โดยส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้อยู่เบื้องหน้า เช่น นักแสดง หมอลำ ตลก ทางเครื่องนักดนตรี เป็นต้น ผู้อยู่เบื้องหลัง เช่น ผู้ควบคุมแสงสีเสียง เจ้าหน้าที่ขนอุปกรณ์ต่าง ๆ แม่ครัว และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ องค์ประกอบที่สำคัญมากที่จะนำพาชาวคณะขับเคลื่อนไปให้ประสบความสำเร็จได้ก็คือผู้บริหารหรือหัวหน้าคณะหมอลำ เพราะเป็นหัวใจสำคัญของวงที่จะประสานงานและสั่งการฝ่ายต่าง ๆ ให้สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังสามารถที่จะพัฒนาการแสดงในหมอลำของตนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี เพื่อสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามการแสดงของหมอลำในคณะได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วิรัช ศรีพุทธา (2562: 2065-2075) ได้ศึกษาการบริหารจัดการวงหมอลำระเบียบวาทะศิลป์ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ กล่าวว่า การมีผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถ มีไหวพริบที่ทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อที่จะสามารถวางแผนหรือหาแนวทางการรับมือให้ทันต่อสถานการณ์ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในยุคกระแสโลกาภิวัตน์และหมอลำจะดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ อย่าง หมอลำจะต้องมีการพัฒนาตนเองในเรื่องของรูปแบบการแสดงที่ไม่ซ้ำรูปแบบเดิม การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความน่าสนใจที่สามารถดึงดูดกลุ่มคนให้หันมาสนใจศิลปะแขนงนี้เพิ่มมากขึ้น และสอดคล้องกับ ศิริชัย ทัพพาและสมคิด สุขเอิบ (2561: 277-285) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำหมู่เชิงธุรกิจ พบว่า มีการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำหมู่เชิงธุรกิจ ต้องประยุกต์วัฒนธรรมการแสดงที่มีอยู่เดิมเข้ากับสมัยใหม่มากขึ้นเพื่อสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ให้แก่ผู้ชมปรับเวทีชุดการแสดง อุปกรณ์ประกอบฉากให้เข้ากับเนื้อเรื่องที่แสดงและง่ายต่อการเก็บรักษา รวมไปถึงการขนย้ายไปยังสถานที่

ต่าง ๆ วรรณกรรมคำกลอนเน้นการนำวรรณกรรม พลิกแพลงได้อยู่ตลอดเวลาให้เข้ากับสถานการณ์ การบริหารจัดการ วง มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน

2. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำ

จากการระบาดของโรคโควิด 19 ได้สร้างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจมากมาย ภาครัฐจำเป็นต้องใช้มาตรการ ควบคุมการระบาดภายในประเทศ ส่งผลกระทบต่อธุรกิจความบันเทิงและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอีสาน คือธุรกิจวง หมอลำหมู่ โดยจังหวัดที่พบมากส่วนใหญ่ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดอุดรธานี จังหวัด อุบลราชธานี และจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของหมอลำเรื่องต่อกลอน แพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ ธุรกิจของหมอลำเรื่องต่อกลอนได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ทั้งการถูกยกเลิกการจ้างงาน การยกเลิกคิวแสดง ทำให้ สูญเสียรายได้จำนวนมาก ส่งผลให้คณะหมอลำเรื่องต่อกลอนจึงต้องประสบปัญหาการบริหารจัดการวงคณะหมอลำจึง ต้องมีการปรับตัวและการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการจัดแสดงหมอลำ โดยการนำเอาเทคโนโลยีระบบ Streaming เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดสดการแสดง ในรูปแบบ Live Video Streaming โดยผ่าน Facebook ของคณะ หมอลำนั้น ๆ เพื่อให้แฟนหมอลำได้รับชมการแสดงอย่างต่อเนื่อง ระบบภาพและเสียงที่คมชัดเปรียบเสมือนได้รับชมอยู่ ด้านหน้าเวที พร้อมทั้งสามารถสื่อสารโต้ตอบกับการแสดงสร้างความรู้สึกใกล้ชิดกับนักแสดงที่ตนชื่นชอบ การนำ เทคโนโลยีระบบ Live Video Streaming ในการแสดงของคณะหมอลำ เกิดความนิยมอย่างแพร่หลาย และประสบ ความสำเร็จ สามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบการจัดแสดงหมอลำจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ ฐพัชร์ ฤทธิ์ชัยและศรีนทิพย์ ดวนลี (2565, 14-15) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีระบบ Streaming เผยแพร่การแสดงหมอลำ เพื่อสร้างรายได้ในสถานการณ์โควิด 19 กล่าวว่า ทัวโลกกำลังประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจซึ่งได้รับผลกระทบจาก สถานะโรคโควิด 19 โรคที่กำลังระบาดอยู่ในขณะนี้ กลุ่มอาชีพหนึ่งที่ได้รับผลกระทบมาตลอดระยะเวลา 3 ปี คือตั้งแต่ปี 2562-2564 กลุ่มอาชีพที่สร้างความบันเทิงนั้นคือ อาชีพหมอลำ หรือ คณะหมอลำ เป็นการแสดงวงดนตรีพร้อม นักแสดงขนาดใหญ่ มีสมาชิกรวมงานแต่ละคณะกว่า 400 คน แต่เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งในรูปแบบการปรับตัวเพื่อความ อยู่รอด เพื่อรายได้ในการเลี้ยงชีพ คณะหมอลำได้นำเอาเทคโนโลยีระบบ Streaming มาใช้ในการถ่ายทอดสดหรือ บันทึกการแสดง เพื่อให้เข้าถึงผู้ชมในรูปแบบออนไลน์ การปรับตัวด้วยวิธีนี้เป็นการสร้างรายได้ชั่วคราวหากสถานการณ์ โรคระบาดโควิด 19 คลี่คลายลงและผู้คนสามารถชีวิตได้ตามปกติดังเดิม

3. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำวิถีใหม่ เราจะต้องเรียนรู้ความก้าวหน้า ของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรง ซึ่งเข้ามามีบทบาทกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต พฤติกรรม วัฒนธรรม ธุรกิจหรืออุตสาหกรรมมากมาย เทคโนโลยีดิจิทัลได้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างการรับรู้และ เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการเพิ่มโอกาสและความเท่าเทียมในการแสวงหาอาชีพหน้าที่การงาน และการสร้าง รายได้ ในการแสดงหมอลำก็เช่นกันหากเราเรียนรู้และก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเราก็จะสามารถปรับตัว และสร้างมูลค่าให้กับตัวเอง การแสดงหมอลำให้ออกสู่สายตาตามชาวโลกจนเป็นที่ยอมรับและนิยม ผู้ประกอบการด้าน หมอลำหรือคณะหมอลำก็ต้องเล็งเห็นความสำคัญในการที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนารูปแบบการแสดงของตนเองให้มี มาตรฐานที่ดี ให้สามารถครองใจผู้ชมผู้ฟังหรือแฟนคลับได้อย่างยั่งยืน เทคโนโลยีดิจิทัล แพลตฟอร์ม และรูปแบบ วิธีการใหม่ ๆ ที่จะนำมาพัฒนารูปแบบการแสดง ดึงดูดความสนใจของผู้คนทั่วไปให้มีคนติดตามได้มากขึ้น เข้าถึงได้ง่าย ขึ้น สามารถสื่อสารกับแฟนคลับได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สันดุสิตธิ์ บริวงศ์ตระกูล (2563: 147-155) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารดิจิทัลกับการดำรงรักษาวัฒนธรรม หมอลำเรื่องต่อกลอน กรณีศึกษา หมอลำ คณะประถมนันทะศิลป์ พบว่า คณะหมอลำมีการพัฒนาปรับปรุงและปรับเปลี่ยนโดยมีรูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ

ผ่านการสื่อสารดิจิทัล ได้แก่ เฟซบุ๊กและยูทูบทั้งเทคนิคพิเศษการใช้สไลด์และระบบไฮโดรลิคมาเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงเป็นต้น การใช้ช่องทางสื่อสารดิจิทัลถือว่าเป็นช่องทางใหม่ ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วกลุ่มแฟนคลับสามารถติดตามได้ตลอดเวลา และสอดคล้องกับ ศิวพร พองทอง และคณะ (2565: ช-ณ) ได้กล่าวว่า หอมลำจำเป็นที่จะต้องประยุกต์ใช้ดิจิทัลและเทคโนโลยีใหม่ เพื่อให้เกิดความสะดวกกับผู้ชมในยุคปัจจุบัน ให้มากที่สุด เช่น การถ่ายทอดสด (Live Streaming) ควบคู่กับการแสดงหน้าเวที การเปิดจำหน่ายตั๋วล่วงหน้าทางออนไลน์ เพื่อสะดวกต่อการรับชมหน้าเวทีมากขึ้น รวมไปถึงการนำเทคนิคและนวัตกรรมมาต่อยอดเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ อาทิ การใช้สตูดิโอถ่ายทำหรือถ่ายภาพสามมิติในการแสดงหอมลำซึ่งเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการต่อยอดนอกจากการแสดงหน้าเวทีอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1.1) ในปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลในการแสดงหอมลำมีความสำคัญมาก คณะหอมลำที่จะประสบความสำเร็จได้ จะต้องพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้รอบด้าน
- 1.2) การสร้างช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญ โดยเฉพาะการสื่อสารทางออนไลน์ จะเข้าถึงผู้ฟังได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น สามารถขยายฐานแฟนคลับได้มากยิ่งขึ้นด้วย
- 1.3) เทคโนโลยีที่ทันสมัยย่อมมาคู่กับการแสดงที่มีคุณภาพ ทั้งสองส่วนนี้ควรมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกัน เพื่อให้งานการแสดงมีคุณภาพและผู้ชมผู้ฟังก็จะคอยติดตามรับชมการแสดงอยู่เสมอ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1) ในปัจจุบันมีการเกิดขึ้นใหม่ของคณะหอมลำหลายคณะ ควรมีการศึกษาวิจัยถึงเหตุปัจจัยที่มีหอมลำเกิดขึ้นมามากมายและหาแนวทางให้คณะหอมลำเหล่านี้สามารถพัฒนาการแสดงให้ได้รับความนิยมและคงอยู่ในวงการต่อไป
- 2.2) การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาและผลักดันให้หอมลำมีศักยภาพเป็น Soft Power หลักของประเทศ สามารถสร้างงานสร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจของภาคอีสานและประเทศไทยให้เจริญเติบโต ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). *ปีแห่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2565 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/126754>
- คมกริช การินทร์. (2560). *หอมลำอัจฉริยะ*. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ฐพัชร์ ฤทธิชัยและศรินทิพย์ ดวนลี. (2565). *การใช้เทคโนโลยีระบบ Streaming เผยแพร่การแสดงหอมลำเพื่อสร้างรายได้ในสถานการณ์โควิด 19*. ศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์, 9(1), หน้า 14-15.
- วิรัช ศรีพุทธา. (2562). *การบริหารจัดการวงหอมลำระเบียบวาทศิลป์ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง*. ในการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2, วันที่ 19 มกราคม 2562 ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, หน้า 2065-2075.
- ศิริชัย ทัพพวา และสมคิด สุขเอิบ. (2561). *ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการพัฒนารูปแบบการแสดงหอมลำหมู่เชิงธุรกิจ*. มจร.สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 7(4), 277-285.

ศิวาพร ฟองทอง และคณะ. (2565). *หมอลำกับเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพของคนอีสาน รายงานการวิจัย*.

กรุงเทพฯ : สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

สันดุสิต บิริงษัตระกุล. (2563). *การสื่อสารกับการดำรงรักษาวัฒนธรรมหมอลำเรื่องต่อกลอน กรณีศึกษา คณะประมณันท์ศิลปิน. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต*.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาอุตสาหกรรมดนตรี*. ในฉบับกระแสอนาคตเศรษฐกิจสร้างสรรค์, กรกฎาคม-ธันวาคม 2563, หน้า 39-41.

Industries-Development-Report-12-sectors. (2565). *วิวัฒนาการเพื่ออยู่รอดของดนตรีอีสาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2565 จาก <https://www.cea.or.th/en/single-statistic/isan-music-never-die>

